

Надія Постригач

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІКИ ПОРТФОЛІО У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ УЧИТЕЛЯ-ЄВРОПЕЙЦЯ

У статті наголошується на використанні кращих здобутків зарубіжних учених з тим, щоб змістовні й корисні практичні розробки спиралися на міцний науковий фундамент, що забезпечить успіх удосконалення й упровадження інноваційних технологій розвитку громадянської компетентності педагогів і методів оцінювання громадянства засобами портфоліо в підготовці вчителів.

Ключові слова: професійне становлення вчителя, технологія портфоліо, європейський освітній простір.

В статье отмечается об использовании лучших достижений зарубежных ученых с тем, чтобы содержательные и полезные практические разработки опирались на прочный научный фундамент, который обеспечит успех совершенствования и внедрения инновационных технологий развития гражданской компетентности педагогов и методов оценки гражданства средствами портфолио в подготовке учителей.

Ключевые слова: профессиональное становление учителя, технология портфолио, европейское образовательное пространство.

The article emphasizes the use of the best achievements of foreign scientists in order to find meaningful and practical developments were based on strong scientific foundation that will ensure the success of improvement and innovation, technology and development of civic competence of teachers and methods for assessing citizenship by means of portfolio in teacher training.

Key words: professional teacher training, portfolios' technology, European education area.

Постановка проблеми. У сфері педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону на сучасному етапі розвитку людського співтовариства відбуваються значні зміни – оновлюються всі структури національних систем, модернізуються зміст та методи підготовки вчителів, розвиваються нові форми і зв'язки між професійною підготовкою вчителя та школою. В умовах подальшої інтеграції України в європейське співтовариство посилюються взаємозв'язки і взаємодія між національними системами підготовки вчителів різних країн. У 90-х роках минулого сторіччя у зв'язку з розвитком єдиного європейського освітнього простору міжнародний педагогічний лексикон поповнився новим феноменом «Європейський вимір в освіті» (European Dimension in Education). Це пов'язано з планомірним упровадженням кожною країною власної стратегії відновлення педагогічної освіти, і тут не можна не враховувати вплив країн Чорноморського економічного співтовариства на освітні процеси, які тривають в Україні [5, с.1].

Сучасний учитель, як стверджує вітчизняний науковець Л.Ткачук, повинен бути професійно підготовленим, володіти знаннями про оновлений зміст освіти, методи, форми роботи, нести відповідальність за результат своєї праці; володіти методиками проведення досліджень; упроваджувати особистісно орієнтовані технології навчання та виховання; мати потребу в саморозвиткові та самовдосконаленні, безперервності освіти [6, с.1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування професійної готовності до роботи досліджували вчені К.Дурай-Новакова, О.Лавриненко, І.Маринін, Р.Мойсеєнко, М.Нікандров, С.Ніколаєнко, А.Піскунов, В.Полторацька, Г.Сагач, Т.Суслова, Л.Філоненко); формування педагогічних здібностей та професійних якостей (Н.Кузьміна, М.Мойсеєва, С.Недбаєва, В.Радул, М.Ткаченко); формування здатності до професійного самовиховання та самосвідомості (С.Єлканов, О.Кучерявий, Л.Рувінський, Л. Римар) тощо. Розгляду педагогічних умов реалізації процесу громадянського виховання та формування громадянської компетентності вчителя присвячені праці Є.Бердникової, В.Івашковського ,

І.Молодцова та ін.

Таким чином, аналіз зарубіжної та вітчизняної педагогічної літератури й дисертаційних досліджень дозволяє констатувати, що проблема підготовки вчителів, розвиток їх громадянської компетентності та оцінювання громадянства за допомогою педагогіки портфоліо в європейських країнах не була предметом системного вивчення й окремого аналізу, який передбачав би цілісну характеристику її теоретико-методологічних засад, сутності, змісту, форм та методів підготовки майбутніх учителів, розглядав би взаємозв'язок складових процесу підготовки вчителя-європейця.

Мета написання статті - проаналізувати технологію навчального портфоліо в розвиткові громадянської компетентності та оцінювання громадянства в професійному становленні вчителя-європейця.

Виклад основного матеріалу. Нині розв'язання проблеми професіоналізації підготовки вчителя пов'язане з науковим обґрунтуванням і практичним удосконаленням змісту педагогічної освіти в напрямі більшої збалансованості її складників: загального, спеціального і професійного (педагогічної теорії та практики). Першочергової розробки потребує база професійних знань учителя, яка має включати не тільки знання концепцій, технологій і володіння педагогічною технікою, а й уміння розвивати й оцінювати свою професійну діяльність.

Вирішення цих проблем у сучасних умовах, як вважає українська дослідниця Т.Завадська, вимагає від учителя високої професійної компетентності, глибокого усвідомлення особистісно орієнтованої парадигми освіти, творчого підходу до організації навчально-виховного процесу, високого рівня інтелігентності, духовно-морального потенціалу, комп'ютерної грамотності, володіння іноземними мовами, здібностей до безперервної освіти тощо [1, с.1].

Стратегічною метою сучасної вищої освіти переважна більшість дослідників обґрунтовують запровадження компетентнісного підходу, основним завданням якого є формування та розвиток ключових компетентностей педагога, класного керівника як професіонала, так і особистості.

На сьогоднішній день не існує єдиного списку таких ключових компетентностей, які обов'язково мають стати об'єктами педагогічного впливу, оскільки він є предметом жвавих наукових дискусій. Однак, перелік ключових компетентностей, запропонований як рядом вітчизняних дослідників, так і представниками європейських країн, свідчить про те, що певні компетентності беззаперечно включаються до всіх списків [4, с.106-107].

Саме такою компетентністю, на нашу думку, є громадянська компетентність учителя й пошук ефективних шляхів її вимірювання та оцінювання. Формування готовності до самовдосконалення та навчання впродовж життя, культивування ціннісного ставлення до громадянської активності, розкриття творчого потенціалу в студентів забезпечує розвиток мотиваційно-ціннісного ставлення суб'єктів управління до процесу громадянського виховання як відображення їх потреби в самореалізації [3].

Крім того, окремі дослідники вважають, що метою включення особистості до практичної діяльності є задоволення суспільних та індивідуальних потреб, у разі співпадання зазначених потреб можна констатувати високий рівень громадянської зрілості, яка не може бути природною якістю особистості. Будь-яка якість особистості є наслідком соціалізації, впливу макро - та мікросередовища. Формується особистість як стихійно, так і в результаті цілеспрямованого впливу держави, сім'ї, громади, педагогічних колективів, громадських об'єднань тощо.

Громадянська компетентність майбутнього вчителя є складним, інтегрованим утворенням у цілісній структурі особистості фахівця, складовою його професійної культури та професійної компетентності; результатом оволодіння педагогічною професією; загальною категорією, що уособлює розвиток громадянськості як особистісної якості, яка визначає громадянську й життєву позицію, соціальну зрілість і суспільно корисну діяльність особистості та готовність до ефективного розв'язання нею завдань громадянської освіти в процесі професійної діяльності на основі сформованих знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, професійно важливих якостей і здібностей.

У системі різноманітних підходів до виховання в майбутніх педагогів основних елементів громадянської компетентності викладачі педагогічних дисциплін насамаперед

повинні орієнтувати їх на загальнолюдські цінності та особистісно-діяльнісний підхід, утверджувати гуманістичний образ виховання, суть якого в організації спільної життєдіяльності, створенні умов для саморозвитку, розумінні внутрішнього світу людини, її успішній соціалізації в суспільстві [7].

З огляду на це не менш важливими є питання оцінювання в громадянській освіті. Традиційні форми оцінювання сьогодні більш орієнтовані на результати. Із цією метою були запропоновані *портфоліо громадянства*, які включають у себе 4 основні процеси: самооцінювання, навчальні розмови, метакогнітивний розвиток, рефлексивне мислення і практику.

У педагогічній освіті термін «порт фоліо» вже протягом десятиріч особливо популярний і означає техніку оцінювання, що дає змогу студентів, інтерну (а також учням школи та дорослим, які звертаються за освітою) оформити свої відповіді на набір вимог чи завдань для отримання позитивних балів протягом здобуття педагогічної освіти, успішності його професійної сертифікації та одночасно для показу своїх професійних умінь на ринку працевлаштування [9].

У світі нової мовної політики загальноєвропейських рекомендацій пропонується Європейський мовний портфель (ЄМП), заснований на технології портфоліо. ЄМП використовується в навчальних закладах різних ступенів у більш ніж п'ятнадцяти країнах-членах Ради Європи ще з початку 90-х років. Узагалі в сучасній практиці викладання іноземних мов ефективно використовуються різні види мовного портфелів залежно від його цільової спрямованості. Результатом цього процесу стала розробка в Україні ЄМП для економістів, який відповідає загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти, студентів, які навчаються у ВНЗ економічного профілю, та їхніх викладачів іноземних мов [2].

Розробка навчального портфоліо (teaching portfolio). Чому застосовується технологія навчального портфеля? «Кандидат повинен продемонструвати видатні досягнення в навчанні», - ці слова входять майже у кожний опис позиції в науці. Але як можна представити докази ефективності навчання? Навчальний портфель є однією з відповідей, яка отримала широке застосування в науці. Збільшення кількості коледжів та університетів, що використовують портфелі навчання, щоб допомогти здійснити процедуру найму, працевлаштування та просування по службі, як вважає Селдін (Seldin, 1997), указує на те, що більше ніж 1000 установ використовували у своїй діяльності навчальні портфоліо).

Навчальний портфель може допомогти викладачам написати рекомендаційні листи для студентів; вони будуть у змозі прочитати, як саме і чому вони навчилися; можуть відповідно адаптувати свої посилання в листах. По-друге, інтерв'юери, безумовно, запитують про педагогічний досвід, методи і філософію. Створенням навчального портфоліо педагоги зможуть більш ефективно й чесно відповісти на ці питання. У той час як навчальний портфель може допомогти учителю отримати роботу, він також може допомогти з нагородами у навчанні, науковими грантами і навіть грантами на поїздки. Якщо вчитель не впевнений щодо кар'єри в академічних колах, йому не слід скидати з рахунків навчальний портфель. Він може продемонструвати навички, отримані на власному досвіді викладання, у тому числі при роботі з людьми, оперуванні даними й у самостійній творчості.

Якщо вчитель створить свій перший портфель навчання, він зможе побачити, як це допоможе йому проаналізувати власне викладання й критично проаналізувати методи викладання та філософію. Із часом навчальний портфель буде спрямований на документування еволюції навчання учителя і сприятиме його особистісному та професійному розвитку. Загалом, навчальний портфель відповідає на три запитання: Як ви вчите? Чому і для чого ви вчите? Чого ви вчите, як ви це робите? Це своєрідний збір доказів ефективності викладання і роздуми про докази цього. Не слід піддаватися спокусі, однак треба включати всі документи, що відносяться до навчання. Навчальний портфель не є вичерпною колекцією викладання пов'язаних з ним матеріалів. Скоріше, це вибіркове подання навчальних документів і доказів ефективності викладання педагогів.

Європейські учені визначають чотири ключових процеси в оцінюванні громадянської освіти: самооцінювання; навчальні розмови; метакогнітивний розвиток; рефлексивне мислення і практика [8, с.12].

Основними принципами педагогіки портфоліо є такі:

- 1) учителі допомагають учням розслідувати їх власне навчання - визначити сильні сторони та сфери для покращення;
- 2) педагоги заохочують учнів бути рефлексивними щодо власного навчання;
- 3) учнів необхідно навчати про важливість доказів щодо мети портфоліо; учні потребують допомоги в застосуванні критеріїв і стандартів;
- 4) учителям необхідно розвивати конструктивну культуру критики;
- 5) учитель як фасилітатор скеровує навчання учнів, а не надає інформацію [8, с.13].

Основними стадіями у визначенні та імплементації портфоліо є:

1. Мислення через розвиток чітких ідей щодо природи оцінювання громадянської освіти:

- a) розвиток карт прогресу чи описів прогресу;
- б) написання критеріїв успіху.

2. Розвиток портфоліо:

- a) розпочати використовувати його як центр формуючого оцінювання;
- б) забезпечити зворотний зв'язок для школярів щодо їхньої роботи і вибору.

3. Портфоліо для підсумкового оцінювання:

- a) використання доказів, представлених учнями, щоб довести свої досягнення;
- б) баланс індивідуальних компонентів проти «холістичного» оцінювання;
- в) помірна надійність і порівняність.

Яким же чином можна виміряти й оцінити громадянство? На думку зарубіжних учених, громадянська освіта має бути (принаймні, частково) активною та партисипативною. При цьому слід не забувати про методи оцінювання, які доповнюють цей підхід: «Така придатність із метою пропонування оцінки в громадянській освіті є гнучкою, творчою і дослідницькою, а не жорсткою, механістичною та закритою (Девід Керр, David Kerr), ДфЕС, DfES) [8]».

Висновки. Стаття не вичерпує всіх аспектів розглянутої нами проблеми, тому подальші дослідження доцільно проводити в напрямку співпраці не тільки вчителів та методистів, а й використовувати кращі здобутки зарубіжних учених з тим, щоб змістовні й корисні практичні розробки спиралися на міцний науковий фундамент, що, на нашу думку, забезпечить успіх удосконалення й упровадження інноваційних технологій розвитку громадянської компетентності педагогів і методів оцінювання громадянства засобами портфоліо в теорію і практику вітчизняної педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Завадська Т.П. Особистісно орієнтована система розвитку професійної компетентності педагогів як підвищення якості освіти. – [Електронний ресурс] /Т.П.Завадська. – 6 с. – Режим доступу : http://osvita-mk.org.ua/Yakist_osvitu/zavadaska.pdf
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання. – [Електронний ресурс] / наук. редактор наукового видання, докт.пед.наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с. – Режим доступу : http://www.britishcouncil.org/uk/ukraine-education-reform-european-framework-re_vstup.pdf
3. Козлова О.Г., Гребеник Т.В. Педагогічні умови реалізації процесу громадянського виховання студентів вищого навчального закладу. – [Електронний ресурс] / О.Г. Козлова, Т.В. Гребеник // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : збірник наукових праць : Київський національний лінгвістичний університет; Національна музична академія України ім.П.І.Чайковського. – Київ, 2011. – Вип. 42. – Режим доступу : <http://www.knlu.kiev.ua/ua/str/vndrm/zbirnik42/pedagogika42.html>
4. Мирна І.О. Діагностика соціальної компетентності класних керівників. – [Електронний ресурс] / І.О. Мирна // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії», 20-21 травня 2011 р., м. Житомир. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 236 с. – С.106-110. – Режим доступу : http://eprints.zu.edu.ua/5169/1/сборник_ред_конф_зязюна_.pdf
5. Сапожников С.В. Вища педагогічна освіта у Російській Федерації у світлі викликів ХХІ століття. – [Електронний ресурс] / С.В. Сапожников // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2011. – № 2 (9). – 6 с. – Режим доступу :

http://ippo.dn.ua/assets/Uploads/NSOD/NSD2_2011/sap.pdf

6. Ткачук Л. Координація діяльності НМР. Управлінський аспект. – [Електронний ресурс] / Л.Ткачук // Шкільний менеджмент. – 2011. – № 31 (655). – 9 с. - Режим доступу : <http://www.libr.dp.ua/region/Period/Kultura/261011/shkilniy/st.6.pdf>
7. Шестопалюк О.В. Формування громадянської компетентності студентів педагогічних ВНЗ в умовах розвитку української державності. – [Електронний ресурс] / О.В. Шестопалюк. – 9 с. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sitimn/2010_23/Formuvanna_drom_kompetencii_studientiv.pdf
8. Assessment in Citizenship Education: Workshop booklet [Electronic resource]. – 28 p. – Access mode: http://www.citized.info/pdf/commarticles/Lee_Jerome_Assessment_workshop.pdf
9. Farr R., Tone B. Portfolio /R.Farr, B.Tone // Performance Assessment. – Fortworth, Philadelphia, San Diego, New York: Harcontr Brace College Publishers, 1994. – P. 11-37.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Постригач Надія Олегівна – кандидат біологічних наук , старший науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Надійшла до редакції 01.03.2012

УДК 378.147:37.013.42

Олена Пюра

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ДИТЯЧИХ ОЗДОРОВЧИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглянуто концептуальні засади моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до комунікативної діяльності в умовах дитячих оздоровчих закладів; обґрунтовано необхідність якісної підготовки педагогів у закладах освіти; розкрито компоненти, критерії, показники і рівні сформованості комунікативних умінь і навичок у майбутніх соціальних педагогів.

***Ключові слова:** дитячий оздоровчий заклад, комунікативна діяльність, соціальний педагог, підготовка майбутніх соціальних педагогів, комунікативні вміння і навички.*

В статье рассмотрено концептуальные засады подготовки будущих социальных педагогов к коммуникативной деятельности в условиях работы детских оздоровительных учреждений; обосновано необходимость качественной подготовки педагогов в образовательных учреждениях; раскрыто компоненты, критерии, показатели и уровни сформированности коммуникативных умений и навыков у будущих социальных педагогов.

***Ключевые слова:** детское оздоровительное учреждение, коммуникативная деятельность, социальный педагог, подготовка будущих социальных педагогов, коммуникативные умения и навыки.*

In the article considered the conceptual foundations of training of future social teachers to communicative activity in rest camps; justified the need for quality training of teachers in educational institutions; described components, criteria, indicators and levels of forming social teacher's communicative skills.

***Key words:** rest camp, communicative activity, social pedagogue, training of future social teachers, communicative skills.*

Постановка проблеми. Підготовка соціальних педагогів – важливий напрям діяльності